

Kampen om skolelovene af 1958

Af ERIK RASMUSSEN

Redaktionen har skønnet, at både indhold og omfang gør det naturligt at anbringe nedenstående historisk-politologiske anmeldelse af professor, dr. phil. Erik Rasmussen ikke i anmelderrubrikken, men blandt årbogens afhandlinger.

HENNING BREGNSBO, *Kampen om skolelovene af 1958. En studie i interesseorganisationernes politiske aktivitet*, Odense University Studies in History and Social Sciences, vol. 4, Odense University Press, 1971.

Henning Bregnsbos bog må være lidt af en begivenhed, skolehistorisk set. Det er første gang et vigtigt skolelovskompleks af nyere dato underkastes en så indgående undersøgelse.

Og når sandheden skal frem må det også konstateres at det samtidig er første gang et hvilket som helst vigtigt lovkompleks fra dette århundrede bliver genstand for en hel monografi. Historikere og politologer, først og fremmest Tage Kaarsted, har givet indgående analyser af enkelte politiske kriser og af nogle regeringsdannelser. Men de har endnu ikke fordybet sig tilsvarende i et stykke lovgivningsarbejde, så at sige ikke rigtig sat tænder i politisk hverdagskost, skønt netop den slags undersøgelser hører med for at forstå hvordan det politiske system fungerer. Også i så henseende kan Bregnsbos indsats altså læses som et pionerarbejde.

Forfatteren er historiker, underviste i en årrække til studentereksamen, gennemgik derefter den nye samfundsfagsuddannelse ved Københavns Universitet og har i de sidste år virket som amanuensis i samfundsfag først i Odense og nu i København.

Begge uddannelser sætter sig spor i bogen. I det følgende vil jeg først knytte nogle kommentarer til dens politologiske side. Dernæst vil jeg betragte den som et stykke historisk forskning og gøre det på den særlige baggrund at jeg både optræder som en af dens aktører og nævnes som en af dens kilder, en ret usædvanlig situation for en anmelder, som nok kan give anledning til kommentarer og måske også til betragtninger af en vis metodologisk interesse. Sluttelig vil jeg gøre et forsøg på at drøfte nogle af forfatterens resultater i den udstræk-

ning jeg synes jeg har noget at bidrage med; det kan ikke undgås at mine bidrag får et vist »privat« præg. På begge de sidste punkter er det af betydning straks at forudskikke den bemærkning at jeg *ikke* har haft mulighed for at gå Bregnsbos kilder efter, og at jeg *ikke* selv ligger inde med akter som han ikke har kendt.¹ Det drejer sig altså ikke om en så velunderbygget kritik som f. eks. i en opposition overfor en doktorafhandling.

En politologisk kommentar

Emnet er valgt både ud fra en politologisk og en historisk synsvinkel. Det har den dyd at det afgrænser sig selv temmelig naturligt. Skoleforhold har nok beslaglagt adskillig tid på den danske rigsdag. Men det har almindeligvis været med lange mellemrum. Efter forgængeren, folkeskoleloven af 1937, var der længe stille. Ikke bare fordi besættelsen kom imellem, men også fordi det var lykkedes den daværende undervisningsminister at give loven en form som der var så forholdsvis lidt utilfredshed med at spørgsmålet dermed var, som politologer – og Bregnsbo – siger, afpolitiseret for længere tid, dvs. at det ikke blev rejst af de politiske partier og brugt i deres indbyrdes kamp. Først i begyndelsen af 50'erne satte en ny politiseringsfase efterhånden ind, tydeligt for enhver da Julius Bomholt satte sig som mål at gennemføre en ny skolelov. Og da kampen så var forbi og Jørgen Jørgensen, som påny var blevet undervisningsminister, havde nået Bomholts mål gled skolespørgsmål atter i baggrunden i dansk politik, omend denne gang kun for en lille halv snes år.

Bregnsbo har ikke for ingenting givet sig af med de systematiske samfundsvidenskaber. Derom vidner den første halvdel af hans indledningskapitel hvor det vrimler med politologiske termer. Han vælger at betragte skolelovenes tilblivelse som en *kommunikationsproces*, hvorved han forstår at han vil spørge: 1. hvem, 2. siger hvad, 3. hvorledes, 4. til hvem, 5. under hvilke omstændigheder, 6. med hvilket formål, og 7. med hvilken virkning?

Naturligvis er al politik en kommunikationsproces, foruden så meget andet, og man kan sikkert komme langt ved at besvare de syv spørgsmål, som iøvrigt egentlig er opstillet med henblik på analyse af propaganda, ikke med et helt politisk forløb i tankerne. Det vilde kunne blive trættende at få dem stillet hver gang gennem de skiftende

situationer. Faktisk bærer Bregnsbo sig, da han først når frem til sin redegørelse, ad nogenlunde som en historiker almindeligvis vil gøre. De skematiske spørgsmål gør altså ingen skade på fremstillingen.

De er selvfølgelig også mere ment til forskernes egen brug, som noget han selv til stadighed holder sig for øje. Er de formålstjenlige i så henseende? Man får sine tvivl ved at læse (p. 11) at »den *approach* eller indgangsvinkel som disse tids- og begrebsmæssige afgrænsninger repræsenterer udelukker en analyse af hvad man kunde kalde dybere, samfundsmæssige, sociale, demografiske, geografiske m. v. determinanter, hvor interessante sådanne iøvrigt måtte være at analysere«.

Her rejser sig to spørgsmål til såvel en politolog som en historiker: 1. Er det rigtigt? og 2. Hvis det er rigtigt, er det så en formålstjenlig *approach*?

Svaret på det første er måske tvivlsomt. Hvis man holder sig snævert til de opregnede syv spørgsmål kan man nok gøre det vanskeligt for sig selv at komme ind på hvad det er der bestemmer de pågældende aktørers adfærd. Men hvis Bregnsbo tænkte mindre på en kommunikationsproces end på en beslutningsproces, hvad han vist (?) i virkeligheden har i tankerne, vilde det i hvert fald ikke være en nødvendig konsekvens; her kunde konfigurationen meget vel komme til sin ret. I en beslutningsprocesanalyse må forskeren nemlig spørge sit materiale og sig selv hvorledes aktørerne opfatter de omgivelser de handler indenfor, hvorved de samfundsmæssige og andre determinanter vil blive inddraget i analysen.

Men hvis svaret på det første spørgsmål er et ja må svaret på det andet blive et nej. Det kan aldrig være formålstjenligt at vælge sig en *approach* som afskærer én fra at analysere noget man synes det vil være interessant, og relevant, at analysere.

Disse bemærkninger er ikke fremsat for at bebrejde forf. at han ikke forsøger at besvare alle væsentlige spørgsmål som kunde rejse sig af hans undersøgelse. Enhver forsker er berettiget til, og nødsaget til, at afgrænse sin opgave. Hensigten er at pege på at en *approach* – eller hvilken gløse man nu vil benytte – er et hjælpemiddel, valgt hvis det er hensigtsmæssigt og vraget så snart det viser sig ikke at være det. Man kan altså ikke dække sig bag det. De mere systematisk anlagte samfundsvidenskaber kan utvivlsomt være historikeren til nytte ved at skærpe hans opmærksomhed overfor hvad det er for begreber han går til sine undersøgelser med, og tjene til megen klargørelse af

tanken. Men det er vigtigt at historikeren vælger de samfundsvidenskabelige begrebsapparater som kan tjene ham bedst ved den enkelte undersøgelse – der er nok af dem at vrage imellem – altså at han, og andre samfundsforskere, lader valg af emne bestemme valg af approach og ikke omvendt.²

Endnu en kommentar til den politologiske side af Henning Bregnsbos afhandling. Undertitelen betegner den som »en studie i interesseorganisationers politiske aktivitet«. I teksten hedder det (pp. 11–12) at »undersøgelsen har det videre mål at kaste lys over en lovgivningsproces i almindelighed, specielt med henblik på interesseorganisationers interventionsforsøg« samt at det er forf.'s håb at den »vil kunne indgå som led i en videre, systematisk udforskning af interessegruppers politiske aktivitet i Danmark«, f. eks. gennem en studie over Danmarks Lærereforenings rolle over tid og i bredere forstand.

Det sidste vilde unægtelig være særdeles nyttigt, og hvis ordene er udtryk for at Bregnsbo kunde have lyst til at tage en sådan opgave op bør han tilskyndes kraftigt til at gøre alvor deraf. Men der spores i disse formuleringer en vis terminologisk usikkerhed som det er værd at dvæle ved, også fordi den har følger for emnebehandlingen.

Interesseorganisationer og interessegrupper er termer der ikke bør benyttes i flæng. Til den første kategori hører fasttømrede og veldefinerede foreninger som Danmarks Lærereforening, Gymnasieskolernes Lærereforening og Danmarks Realskoleforening, de tre som Bregnsbo indgående beskæftiger sig med. Interessegrupper er et videre begreb. Det dækker i denne sammenhæng de reformpædagogiske og de grundtvigske kredse der i første fase var initiativtagende. De er vanskeligere at komme på nært hold, for der er ikke som for interesseorganisationernes vedkommende fortrolige foreningsmeddelelser og andre arkivalier at bygge på. Men det er fra dem (og i høj grad fra landkommunerne) de tilskyndelser er kommet som får partierne (i første række Julius Bomholt og Jørgen Jørgensen) til at politisere spørgsmålet. Lærereorganisationerne kommer derimod først rigtig ind i billedet da politiseringen er ved at være en kendsgerning, og da næsten udelukkende for at afværge hvad de ser som en trussel. Ved at sætte disse sidste så stærkt i centrum forvrider Bregnsbo billedet af processen, på bekostning af både partierne, som har den fremtrædende plads de bør have i hans bog, og de mange og delvis amorfe interessegrupper

som det er en mangel at han ikke har interesseret sig ret meget for. I den udstrækning dette er en følge af den valgte approach må valget betegnes som uheldigt.

En kildekritisk kommentar

Derefter skal jeg gå ind på en drøftelse af den historiske side af Bregnsbos indsats. Men lad mig, for ikke at blive misforstået, først pointere at jeg ikke ser noget skarpt skel mellem politologien og historien. Jeg har allerede antydnet at der kan være en forskel i begrebsbevidstheden men i så fald er den traditionsbestemt, ikke af principiel karakter. Og hvad forskningsteknik angår gælder det samme, dvs. at begge videnskaber må benytte sig af enhver teknik som er formålstjenlig for den pågældende undersøgelse. Det måske mere fundamentale spørgsmål om det unikke ctr. det generelle sigte skal jeg lade ligge da det i hvert fald er uden synderlig betydning for et *case study* som det foreliggende.

Bregnsbo gør rede for sit kildemateriale og hvad det kan yde. Han nævner at han, modsat for gymnasielærerforeningens vedkommende, ikke har benyttet andet arkivmateriale fra Danmarks Lærerforening end dens *udsendelser*, dvs. fortrolige meddelelser til hovedstyrelsens medlemmer, men oplyser desværre ikke om det skyldes at han ikke har kunnet opnå adgang til andet eller at han har fundet en gennemgang af det for arbejdskrævende eller ikke lønnende. I betragtning af at Danmarks Lærerforening afgjort var den indflydelsesrigeste af de tre lærerorganisationer havde det været nyttigt at få præciseret, også fordi det er vedrørende den han fælder sine skarpeste domme.

Blandt kilderne spiller mødereferater, både organisationernes og partiernes, en stor rolle. Forf. har nogle bemærkninger om deres fylde, men kommer kun lidt ind på deres pålidelighed. Det er min erfaring, både som forsker og som aktør, at referater ofte giver et meget dårligt billede af en forhandlings indhold og forløb, også selv hvis der ikke er tale om en tendens. Jeg har siddet i vigtige forsamlinger hvis sekretær var så udygtig at medlemmerne beroligede hinanden ved at enes om at referaterne aldrig skulde blive benyttet i en offentlig debat. Det er et ydertilfælde, men ofte er forholdet det at referater kun giver et dækkende billede for dem der selv har del-

taget i mødet. Der kræves megen indlevelse af forskeren; ordene kan ikke simpelthen tages for pålydende. Særlig speget er situationen naturligtvis når der i referater refereres fra andre møder og samtaler; så må tendensen i høj grad tages i betragtning. Det er mit indtryk at forf. ikke har været tilstrækkelig opmærksom på disse vanskelige problemer.

Om interviews forf. har foretaget hedder det: »Deres hovedværdi ligger ikke, som man måske kunde tro, i de konkret givne oplysninger. Der kan næppe være tvivl om at just de konkrete detaljer der gives under et interview skal behandles med stor forsigtighed. Interviewpersonernes erindring er præget af forglemmelser, forskydninger og selvcentrering«.

Det er kloge ord, som jeg i hovedsagen kun kan bekræfte ud fra egne erfaringer som interviewer. Jeg hører selv til Bregnsbos interviewpersoner og ser ingen spor af at han er blevet vildledt af konkrete oplysninger jeg måtte have givet ham under vores samtaler. Derimod er jeg ikke i tvivl om at han overdimensionerer min rolle i spillet en hel del, måske under indtryk af at han af det femårige gymnasiums fortalere kun har haft samtaler med mig og med daværende adjunkt Edele Kruchow. Jeg var i begyndelsen – og det vil sige da GL's på et helt andet grundlag nyvalgte styrelse³ første gang trådt sammen i slutningen af 1956 og straks konfronteredes med skolelovsproblematikken som sit mest presserende problem – en juniorpartner i argumentationen for det femårige gymnasium. Langt større vægt havde utvivlsomt de indlæg der kom fra folk som Søren Sikjær, formand for Statskolernes Rektorforening, og da især den mangeårige formand for Statsskolernes Lærerforening, lektor, snart efter rektor Folke Roikjer. Sikjær var gammel tilhænger af udelt skole, Roikjer motiveredes nok mest af sin vurdering af spillets taktiske muligheder. De bar en stor del af byrden ved de følgende måneders debatter i styrelsen og ude i foreningerne. Når det blev mig der blev det femårige gymnasiums talsmand på den afgørende generalforsamling i Århus i marts 1957, en omstændighed der nok bidrager til Bregnsbos overvurdering af min betydning, skete det vel under indtryk af at Roikjer og Sikjær havde haft lidet held med at gøre indtryk på nogle stærkt besøgte regional-møder. Hvorfor så ikke prøve den nye mand? Det var der nu ikke meget held ved. Jeg tror aldrig jeg har lidt så eklatant et nederlag, så vidt jeg husker: ca. 300 stemmer mod 19. Først ved slutningen af

perioden, da den modsatte politik havde lidt nederlag, kan Bregnsbos karakteristik måske have nogen berettigelse; først da var jeg med når GL havde foretræde for folketingsudvalget, og det var på anmodning fra alle sider jeg gjorde et sidste forsøg på ved samtaler med Jørgen Jørgensen og K. Helveg Petersen at afbøde nogle af de værste virkninger, naturligvis med ringe held og med så beskedne resultater at de med rette ikke er omtalt i Bregnsbos fremstilling. Mens den nævnte overvurdering er forståelig – men fremhævet så stærkt her fordi den illustrerer de farer der lurar på historikeren og ikke mindst intervieweren,⁴ og naturligvis må rejse spørgsmål med hensyn til fremstillingen på felter udenfor ens kontrolmulighed – er det uheldigt at den får forf. til at gøre mig til GL's næstformand; det vilde jo passe pænt ind i hans billede men det var en anden,⁵ der stod det femårige gymnasium nær – dog uden at forpligte sig helt så udtalt som vi andre – hvilket må være grunden til at hans udtalelser i forretningsudvalget, hvori jeg ikke havde sæde, tilskrives mig.

Nogle hovedresultater

Hovedsagen i Henning Bregnsbos bog er naturligvis fremstillingen af forløbet. Det er ikke muligt her at referere dets mange facetter. I det store og hele tror jeg hans skildring er dækkende. Den falder nogenlunde sammen med det indtryk en orienteret iagttager kunde danne sig i samtiden, men det er overordentlig interessant at se tingene placeret ind i en sammenhæng, derunder ved hjælp af kildeoplysninger som dengang ikke var kendte. Især har Venstres og det Konservative Folkepartis partiprotokoller kastet adskilligt lys over udviklingen.

Det billede der tegnes af den konservative politik er noget overraskende, derved at den var præget af fantasiløs fortrøstningsfuldhed og konservatisme i dårlig forstand. Kun i et kort tidsrum i efteråret 1956 øvede gruppen nogen indflydelse, og da rent negativt. Det forbavser måske ikke at Flemming Hvidberg, undervisningsminister 1950–53, var en tiltalende politiker af beskedent format, men nok at folk som Poul Sørensen og brødrene Møller ikke havde blik for at konstruktiv indgriben i det lange løb vilde blive nødvendig. Den eneste der havde vist forståelse heraf var folketingsgruppens tidligere formand Karl Olsen, der var trådt ud af tinget da han i 1954 blev rektor i Viborg men indtog høje poster i landsorganisationen. Da han i no-

vember 1956 blev GL's formand fulgte han imidlertid en linje der faldt smukt sammen med partiets, nemlig en fælles protestpolitik fra lærerorganisationernes side overfor det nye udspil Bomholt havde forsøgt, med støtte fra Jørgen Jørgensen og dele af Venstre.

Af dette parti giver Bregnsbo en spændende skildring. Der foregik, hævder han, et stadigt spil mellem en »universalpolitisk« fløj og en »specialpolitisk« fløj. Dette skel er nok trukket lovlig skarpt op. Men det er rigtigt at en mindre fløj, hvis mest aktive skikkelse var Poul Hartling der først ved 1957-valget blev medlem af tinget, arbejdede for en løsning nær den udelte skoles princip; dens styrke var at dens synspunkter havde ganske bred tilslutning i Venstre-kredse ude i landet, blandt høj-, efter- og friskolefolk, hos mange landsbylærere, der sad tæt i Venstres organisationer, og hos talrige forældre og sogneråds-medlemmer ude i landkommunerne der brugte penge på udbygning af et skolevæsen som alligevel ikke blev anset for lige så godt som by-ernes. Netop derfor var der grænser for hvor langt flertallet omkring Erik Eriksen kunde gå i deres modstand af hensyn til de Konservative, hvortil kom at mange i den »universalpolitiske« fløj utvivlsomt kunde følge synspunkterne et langt stykke ad vejen.

Overbevisende virker det indtryk der gives af situationen i Danmarks Lærerforening, med en købstadfløj og en landsbyfløj og formanden Stinus Nielsen som en forsigtig formidler overvejende på flertallets side, og dertil som en snu general, ganske særligt i den afgørende fase i april 1958 da han førte sin forening med sig i sit forlig med Jørgen Jørgensen, uden forhåndsorientering til de hidtidige kampfæller i gymnasie- og realskoleforeningerne. Der kan, hævder Bregnsbo (pp. 140–41), »ikke være tvivl om at ... Stinus Nielsen bevidst har søgt at kaste et røgslør over de afgørende forhandlinger«. Det er stærke ord, der svarer til den opfattelse der rådede i de andre foreninger. Men det må iøvrigt vedrørende Danmarks Lærerforening erindres at netop her er materialet svagest.

Bregnsbo beskæftiger sig ikke meget med lovkompleksets virkninger, men følger det dog langt nok til at pege på at de kompromisser det indeholdt efter få års forløb viste sig at være sejre for den udelte skole. I den forstand led også købstadsflertallet i Danmarks Lærerforening et nederlag. Og det ottende skoleår, som nogenlunde alle lærere samt både Socialdemokratiet og det Konservative Folkeparti ønskede, fik man ikke i denne omgang. Konklusionen må derfor blive

at vil man tale om sejrherre så var det de grundtvigske kredse i Venstre og det Radikale Venstre og fremfor nogen Jørgen Jørgensen. Hvad andre havde opnået, selv Socialdemokratiet, var stort set hvad de var enige med disse kredse om og ikke meget mere.

Det femårige gymnasiums muligheder

En af de konklusioner Henning Bregnsbo drager af sine undersøgelser er at Gymnasieskolernes Lærerforening ikke, selv om den havde villet før det var for sent, kunde have opnået et »egentligt« femårigt gymnasium, men allerhøjest »et udvandet . . . uegentligt 5-årigt gymnasium, ikke meget forskelligt fra den i det Jørgen Jørgensen'ske forslag foreslåede ordning, snarere af navn end af gavn et 5-årigt gymnasium« (pp. 141–42). Det synes »sikkert at slutte at et 5-årigt gymnasium i virkeligheden aldrig – trods megen tale derom – har været nogen realpolitisk mulighed«. Årsagen var modstand i Venstre og i Danmarks Lærerforening. Disse konstateringer varieres flere steder i bogen, i sammenfatningen (p. 216) derhen at mulighederne »må som nævnt betragtes som havende været minimale«. Dog konstateres det også (p. 164) at da der en tid var fare for at forliget mellem Jørgen Jørgensen og Danmarks Lærerforening alligevel skulde bryde sammen på forståelsen af mindre punkter fremkaldte GL's »energiske kamp« alvorlig frygt i lærerforeningen, og at de facto tilsagn fra ministerens side om at der ikke vilde blive noget femårigt gymnasium utvivlsomt var en udslagsgivende faktor i forbindelse med retablering af forliget. I samtiden følte man sig altså ikke så sikker.

Er Bregnsbos vurdering af mulighederne rigtig? Det er jeg naturligvis ikke den bedst egnede til at bedømme. Men et par kommentarer kan måske alligevel være nyttige.

Det først fornødne må være at definere hvad der skal forstås ved et »egentligt« femårigt gymnasium og et »uegentligt« eller »udvandet«. Bregnsbo gør det ikke, skønt han nævner at der i GL's arkiv ligger et fuldt udarbejdet forslag. Selve vendingen et »egentligt« femårigt gymnasium har han formentlig hentet fra en erklæring som GL udsendte 16. 4. 1958, altså umiddelbart efter forliget mellem ministeren og Danmarks Lærerforening; heri hed det (p. 154) at foreningen indtrængende måtte henstille »at Folketinget, dersom det femårige løb fastholdes, ved en samlet læseplan vil sammenbinde de fem år til et egent-

ligt femårigt gymnasium«, hvilket blev betegnet som en nødvendig forudsætning for at gymnasieskolen vilde kunne fastholde studentereksamens niveau.

Det forslag til et femårigt gymnasium der forelå i GL, var udarbejdet af et udvalg der bestod af tankens tilhængere i styrelsen. Det gik ud på at de fem klasser var bundet sammen men således at elever med realeksamen vilde kunne sluses ind i 3. klasse, hvilket vil sige at elever der kom i gymnasieskolen som 13-14-årige vilde kunne få studentereksamen på 12 år, mens andre måtte bruge 13, som det allerede var ved at blive almindeligt, især udenfor København. Det femårige gymnasium vilde altså ikke være en lukket skole. Noget sådant, som måske nogle forestillede sig, vilde ikke have haft nogen politiske muligheder, hvad jeg havde fået bekræftet under min nedennævnte samtale med Jørgen Jørgensen.

Dette er altså hvad det femårige gymnasiums fortalere forestillede sig, og det er formentlig den eneste definition det vil være formålstjenligt at lægge til grund når man vil diskutere tankens realpolitiske muligheder. Ved et »uegentligt« eller »udvandet« gymnasium må så forstås en gymnasieskole med 2 + 1 realklasser og 3 gymnasieklasser og med adgang til 1. g. udefra såvel fra 2. som fra 3. realklasse.

Var et femårigt gymnasium i hernævnte »egentlige« forstand en politisk umulighed? Man kunde også spørge: Var der nogen mulighed for at den politik GL under formandens ledelse førte kunde give en tilfredsstillende løsning? Eller var GL under alle omstændigheder forudbestemt til at blive taberen?

Jeg kan kun bidrage med en redegørelse for hvordan jeg selv opfattede situationen. Den falder ikke ganske sammen med Bregnsbos konklusion.

Da jeg i november 1956 var blevet valgt til GL's styrelse, som de øvrige medlemsvalgte på et andet grundlag som i denne forbindelse er irrelevant, forelå der en ny skolepolitisk situation (jvf. pp. 59-77). Der var nu efter min opfattelse to muligheder.

Den ene mulighed var, som Karl Olsen vilde, at slutte op bag Danmarks Lærerforenings blokadepolitik. Den kunde, mente jeg, kun lykkes under to forudsætninger, der var delvis forbundne. Den ene var at lærerforeningen var til at stole på, dvs. at den heller ikke på lidt længere sigt vilde købe sig et forlig på gymnasieskolens bekostning, og det troede jeg ikke den var. Den anden forudsætning var at valget i 1957

vilde give en VK-regering og dermed i det mindste nogle års udsættelse; det var en mulighed, men det forekom mig, med de informationer der stod til rådighed, dristigt at satse på den alene.

Den anden mulighed var at gå ind i de skolepolitiske forhandlinger og forsøge at udnytte de tilskyndelser bl. a. Askov-forslaget frembød for på den måde at sikre gymnasieskolen en ny og forhåbentlig for længere tid holdbar placering. Pædagogisk var jeg tilbøjelig til at anse seminarieuddannelsen for nok så velegnet med henblik på undervisning af børneklasser, altså også de 11–13-årige, mens den til gengæld lod meget tilbage at ønske i faglig henseende i de lidt ældre klasser, svarende til den senere realafdeling. Et femårigt gymnasium som det ovenfor skitserede vilde medføre øget tilgang af disse aldersklasser til gymnasieskolen og dermed give den standard gymnasielærerne kunde sætte større vægt i den samlede skole, hvilket vilde afbøde den niveausænkning man befrygtede. Jeg delte også ønskerne om en styrkelse af den del af skolen der hidtil havde udgjort den såkaldte eksamensfrie mellemskole, og særlig da hvis det kunde ske uden svækkelse af den øvrige skole.

Inden det første styrelsesmøde skulde finde sted søgte jeg en samtale med Jørgen Jørgensen, som jeg kendte godt, for at sondere mulighederne hvis GL kunde bringes ind på en sådan politik. Jeg mener at vide at også Folke Roikjer ved samme tid havde en lignende samtale. Det drejede sig for mig ikke blot om at få Jørgen Jørgensens eget syn på sagen men også, og især, om at få et indtryk af de politiske muligheder i hele situationen. Han var, naturligvis, stærkt interesseret, og jeg måtte skønne at GL havde muligheder for at opnå tilsagn hvis den kom nu hvor politikerne havde så stærkt behov for en åbning i lærerfronten.

Det er en misforståelse når Bregnsbo mener (p. 74) at jeg ved de følgende styrelsesmøder ønskede at GL skulde udsende en erklæring med krav om et femårigt gymnasium. Det er muligt at mødereferaterne kan give et sådant indtryk, men det skyldes da at tanken mødte en så bestemt modstand at det slet ikke blev relevant at diskutere på hvilken måde den skulde føres frem. Hensigten var naturligvis at formanden – eller, hvis det var mere formålstjenligt, andre – skulde have mandat til at føre seriøse forhandlinger med centrale skikkelser, først og fremmest undervisningsministeren og Jørgen Jørgensen, hvorefter der på det grundlag kunde træffes beslutning.

At Bomholt og Jørgen Jørgensen vilde have været meget tilgængelige for sådanne GL-synspunkter kan der ikke råde tvivl om, heller ikke om at samtaler kunde føres under den forudsætning at de ikke »eksisterede« hvis de ikke førte til et resultat. Spørgsmålet om det femårige gymnasium havde politiske muligheder må derimod besvares ud fra en vurdering af om en aftale med politikerne vilde kunne holde overfor den modstand den vilde møde i Venstre og især fra Danmarks Lærerforening, der vilde have andre og større fordele at byde dem på. Det er et velkendt fænomen at langstrakte politiske forhandlinger kan medføre en glidning, så at én gang indtagne, selv faste standpunkter forandres, ofte trinvis, så meget at deres valør til sidst er blevet en anden. Jeg overvejede naturligvis om et »egentligt« femårigt gymnasium på den måde kunde blive et »udvandet«, og GL få morens skæbne. Det var min vurdering at Bomholt var så ivrig for at gennemføre sin skolelov at det vilde være let at få løfter af ham men at risikoen for glidning vilde være betydelig. Jeg havde større tillid til at en aftale med Jørgen Jørgensen vilde kunne holde, men følte naturligvis ingen vished. Formen vilde kunne få stor betydning. Men derom var jeg ikke nået til at gøre mig præcise forestillinger. Og hele denne fremgangsmåde forudsatte jo at styrelsen hurtigt kunde bringes til at gå ind herfor. I den forstand var de første styrelsesmøder afgørende, og ikke den ekstraordinære generalforsamling i marts 1957.

Usikkerheden var betydelig ved begge alternativer. Mig forekom den meget stor ved at forlade sig på Danmarks Lærerforening og på en konservativ regeringsdeltagelse efter valget, hvad jo endda kun vilde give nogle års respit, i betragtning af hvor stærke kræfter af mange slags der stod bag reformbestræbelserne. Det andet alternativ, fandt jeg, bød trods alt på bedre chancer. Desuden tiltalte det mig mere at gymnasieskolen skulde tage udfordringen op og skaffe sig en stærk position i en ny struktur ved at tage et initiativ.

Var det ren og skær ønsketænkning? Jeg kan ikke se at Bregnsbo har leveret bevis derfor. Det er værd at bemærke sig hans oplysninger (p. 181) om at det femårige gymnasium ikke mødte stærk modstand i alle dele af Danmarks Lærerforenings styrelse. At landsbylærerne tog »mere afslappet« på det vilde kunde få betydning for Venstres holdning, og dettes »universalpolitiske« fløj vilde have haft mindre anledning til at tage hensyn til de Konservative, som måske endda selv vilde være bragt i bevægelse.

Måske, måske, måske! Det eneste sikre materialet tillader os at sige er at den anden kurs førte til et for gymnasieskolen særdeles utilfredsstillende resultat.

Iøvrigt er det tankevækkende at notere sig at et femårigt gymnasium som det ovenfor skitserede i løbet af få år vilde være blevet en *materiel* umulighed af mangel på kvalificeret arbejdskraft. Men den art betæneligheder var der dengang *ingen* der ytrede.

Til sidst må jeg anholde Bregnsbos slutningspassus (p. 217): »Set i et større samfundsmæssigt perspektiv kan man sige at skolelovskampen var en strid mellem akademisk konservatisme og folkelighed. Den sidste sejrede – dengang som så ofte før og siden«. Ligeledes hedder det (p. 205), med en henvisning til skolehistorikeren Aksel H. Nølle, at ønsket om at bevare den delte struktur var »essentielt udtryk for en akademisk, eliteorienteret tankegang«.

Det kan man faktisk ikke sige uden at gøre sig skyldig i en grov overforenkling. Forkæmperne for den bestående skole havde mangeartede motiver. Et af deres argumenter var f. eks. at uden mellemskolen vilde mange børn fra et læsefremmed milieu ikke være kommet i gymnasiet, idet mellemskolen betød at den første tærskel skulde overskrides på et tidspunkt hvor barnet alligevel skulde gå i skole flere år endnu; blandt dem der på en personlig baggrund argumenterede således var Karl Olsen. En sådan motivation kan næppe placeres som et modstykke til »folkelighed«, en term det nok også kan være betænkeligt at anvende som samlekasse for alle de motiver der lå bag bestræbelserne for at ændre skolestrukturen. Ordet er vel løbet for. i pennen fordi det grundtvigske skolesyn øvede stor indflydelse. Men skal det også dække f. eks. Socialdemokraternes motiver? I så fald – var det folkeligt at arbejde for et obligatorisk 8. skoleår? Hvis ja, var Socialdemokraterne, de Konservative og lærerforeningerne folkelige, de grundtvigske aktører ufolkelige – og omvendt. Eksemplet tjener til at vise hvilke absurditeter en forhastet etikettering kan føre ud i.

Ovenstående kritiske bemærkninger bør afsluttes med en konstatering af at Henning Bregnsbos arbejde har mange dyder og betegner en nyttig landvinding i udforskningen af dansk skolepolitik.

NOTER

1. Den smule akter jeg har haft er for adskillige år siden afleveret til rektor Edele Kruchow, hvis samlinger forf. har kunnet benytte.
2. Politologen Oran R. Young (*Systems of Political Science*, Englewood Cliffs, New Jersey, 1968, p. 101) har døbt dette princip »konstruktiv eklekticisme«.
3. Gymnasieskolernes Lærerforening havde en kompliceret struktur. I styrelsen var formanden og et antal medlemmer direkte medlemsvalgte, mens flertallet udgjordes af repræsentanter for særforeningerne, dvs. statsskolernes, de kommunale og de private gymnasiers og studenterkursernes lærerforeninger.
4. Jeg kan måske under interviewet have bidraget til misforståelsen ved at gå ud fra at interviewerens vidste hvad jeg vidste.
5. Lektor (fra 1958 rektor), dr. techn. Frode Andersen.